

Електронне наукове фахове видання "Державне управління: удосконалення та розвиток" включено до переліку наукових фахових видань України з питань державного управління

№ 11, 2011

[Назад](#)[Головна](#)

УДК 351.82:332.12

А. В. Антонов,

к. е. н.,

докторант Академії муніципального управління (м. Київ)

ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТИТУЦІЙНИХ МЕХАНІЗМІВ ПІДТРИМКИ ПІДПРИЄМНИЦТВА НА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЯХ

В статті з'ясовано основні проблеми, що стримують розвиток сільських територій; розкрито сутність інфраструктурної підтримки малого підприємництва на селі; визначено напрями створення сприятливого підприємницького середовища на сільських територіях.

In article the main problems constraining development of rural territories are found out; the essence of infrastructure support of small business in the village is opened, the directions the directions to create favorable conditions for entrepreneurship in rural areas.

Вступ. Незважаючи на те, що проблемою підтримки малого і середнього підприємництва в Україні займаються численні структури, прийняті закони і програми, перед існуючими та новоствореним суб'єктом ринку виникають проблеми, вирішення яких залежить від всебічної взаємодії всіх структур державної влади й бізнесу. Аналіз розвитку малого та середнього підприємництва виявив тенденцію посилення впливу органів регіонального управління на процес становлення та розвитку підприємництва. Про розвиток регіону можна говорити лише в тому випадку, якщо рух коштів у цей регіон більше, ніж відтік коштів з нього. Це основний закон регіональної економіки. Приплив капіталу в регіон відбувається в тому випадку, якщо регіон має в своєму розпорядженні на своїй території промисловість або підприємство у сфері послуг, які не тільки забезпечують місцевий (локальний) ринок, але і мають попит у клієнтів за межами даного регіону. Цей ефект посилюється, якщо регіон незалежний від імпорту [7, с. 159]. Таким чином стратегічну мету регіональної економічної політики можна сформулювати як збільшення експортного потенціалу території регіону при одночасному заміненні імпорту товарами місцевого виробництва, особливо в частині забезпечення основними необхідними продуктами і послугами. У цьому випадку в результаті припливу капіталу в регіон відбувається підвищення доходів підприємств і громадян і, як наслідок, значні кошти надходять у розпорядження регіону і можуть бути використані для вирішення завдань розвитку регіону, в тому числі і в галузі соціальної політики.

Основні теоретичні й методологічні положення, що пов'язані з підтримкою вдосконалення інституційних механізмів підтримки підприємництва на сільських територіях розглядали такі науковці: О. Дацій, С. Кваша, М. Корецький, П. Макаренко, М. Малік, Л. Мельник, О. Могильний, О. Мороз, П. Саблук, О. Царенко, А. Чупіс, В. Юришин та ін. Але це питання й досі залишається невирішеним, незважаючи на численні наукові розробки, і потребує детального аналізу.

Результати. У країнах ринкової економіки існує високорозвинена інфраструктура допомоги підприємцям та особам, які намагаються створити власну справу. Ця інфраструктура пропонує широкий спектр консультаційних і сервісних послуг, навчання, забезпечення контактів. Частина цієї роботи при умовах нерозвиненості інфраструктури підприємства мають взяти на себе регіони. Досвід показує, що ефективними можуть бути заходи комплексної підтримки малого бізнесу. Завдання держави - у взаємодії з підприємницьким співтовариством створити зрозумілі і рівні для всіх правил поведінки на ринку. Підтримка малого підприємництва, з одного боку, пов'язана з необхідністю компенсації нерівних умов, в яких знаходяться суб'єкти малого підприємництва в порівнянні з великими підприємствами, з іншого боку, з необхідністю допомоги починаючим підприємцям [3, с. 34].

Проведений аналіз соціально-економічної ситуації і рівня розвитку малого підприємництва в малих містах України, дозволяє виділити наступні основні проблеми, що стримують більш динамічний розвиток цього сектора економіки:

- відсутність у громадян, бажаних зайнятися підприємництвом, необхідних знань і навичок у цій галузі;
- нестача інформації з актуальних питань підприємницької діяльності;
- нестача у підприємців-початківців необхідних матеріальних і фінансових ресурсів для організації та розвитку власної справи;
- складність і висока вартість процедур легалізації підприємницької діяльності, таких як реєстрація, ліцензування, сертифікація, акредитація тощо;
- високі податки і орендна плата, що змушують підприємців йти в «тінь»;
- фактична незахищеність підприємця від неправомірних дій численних контролюючих організацій;
- насторожене ставлення до підприємництва значної частини населення.

Експертні опитування, аналіз документів і матеріалів об'єднань підприємців, засобів масової інформації дозволяє виявити загальні проблеми розвитку малого підприємництва, характерні для України в цілому. Ряд проблем створюється державним законодавством і діяльністю структур державного підпорядкування і, отже, їх вирішення можливе тільки на загальнодержавному рівні.

До основних факторів, які стримують розвиток малого підприємництва належать:

- зростання адміністративних бар'єрів (реєстрація, ліцензування, сертифікація, системи контролю і дозвільної практики, регулювання орендних відносин тощо);
- податковий прес і громіздка система звітності;
- відсутність надійної правової, в тому числі судової забезпеченості;
- зростаюча недовіра підприємців до влади, її здатності проводити довгострокову політику і забезпечити стабільні умови ведення бізнесу;
- неготовність значної частини населення сприймати підприємницьку діяльність як спосіб вирішення соціальних та економічних проблем;
- ускладнений доступ до матеріальних і фінансових ресурсів.

Однією з перешкод у наданні дієвої підтримки малим підприємствам є відсутність або нерозвиненість ефективної інфраструктури, що забезпечує діяльність малих та середніх підприємств [2, с. 9].

Інфраструктура підтримки малого підприємництва в нашій державі представлена сукупністю державних, недержавних, громадських, освітніх і комерційних організацій, що здійснюють регулювання діяльності підприємств, що надають освітні, консалтингові та інші послуги, необхідні для розвитку бізнесу і забезпечують середовище і умови для виробництва товарів і послуг.

Безумовно, інфраструктура підтримки поточного виробництва є базовою для забезпечення нормального функціонування традиційного, рутинного підприємництва, що забезпечує випуск стандартної продукції. Для поточного виробництва чим менше інновацій, що призводять до деякої тимчасової дестабілізації, зупинок, переналадження, тим воно ефективніше в управлінні. Будь-які зміни вносять складності в управління [5].

Однак суспільство відчуває потребу в зниженні собівартості продукції та підвищенні її якості. Задоволення цих потреб суспільства неможливе без розвитку, яке вимагає безперервних інновацій, а, отже, без інноваційного підприємництва. Тому паралельно повинна формуватися інфраструктура підтримки інноваційного

підприємництва.

Для зняття суперечностей інтересів поточного виробництва і його розвитку, інфраструктуру підтримки інноваційного підприємництва доцільно розвивати за матричною схемою. При цьому базові, материнські формування інфраструктури підтримки інноваційного підприємництва доцільно концентрувати не навколо виробництва або на базі виробничих структур, як це прийнято зараз, а навколо університетів. В основу такого концептуального підходу покладено, по-перше, зв'язок із завданнями підвищення якості життя громадян регіону, по-друге, з використанням інтелектуального середовища – науки і освіти.

Для більшої ефективності підтримки малого бізнесу повинна бути забезпечена концентрація послуг в одному місці за напрямками розвитку: виробництво сільгоспсировини, переробка сільгоспсировини, промисловість, будівництво. Таку концентрацію послуг інфраструктури, на відміну від наявних організацій підтримки підприємництва (які розкидані по регіону, діють розрізнено, інформація про їх діяльність надходить до споживача слабо, перелік послуг обмежений) доцільно створювати в зонах концентрації інтелектуальних сил, якими є університети, академії та інститути.

В силу високої адаптивності до мінливого економічного середовища, безпосередній близькості до споживача мале підприємство дозволить вирішити численні проблеми сільських територій, наприклад, розширити і підвищити якість побутових послуг на селі; використовуючи місцеві ресурси та нові технології забезпечити зайнятість сільського населення, одночасно підвищуючи його рівень життя. Будівництво на селі житла силами малих підприємств із залученням місцевих трудових ресурсів дозволить вирішити проблему відсутності або низької якості сільського житлового фонду, інфраструктури, переробки сільськогосподарської сировини, благоустрою сільських територій, освіти, консультаційно-інформаційного забезпечення тощо.

Суб'єкти малого підприємництва на селі мають широкі перспективи розвитку практично у всіх регіонах країни. Їх поява і розвиток сприятиме збереженню і розвитку наявних поселень, формування сільського середнього класу, відповідно, підвищенню рівня життя сільського населення, і, таким чином, сприяти сталому розвитку сільських територій.

Наявність сприятливого підприємницького середовища створює умови для здійснення підприємницької діяльності. Одним з елементів зовнішнього середовища підприємництва є наявність системи підтримки підприємництва або інфраструктура підтримки підприємництва тому числі малого і середнього.

Під інфраструктурою розуміється сукупність галузей, підприємств і організацій, що покликані створювати умови для нормального функціонування виробництва і обігу товарів, а також життєдіяльності людей, причому розрізняють виробничу, соціальну і ринкову інфраструктуру [6, с. 192].

Сучасне поняття інфраструктури більш широке – це те, що забезпечує створення зовнішніх умов функціонування ділових структур: підприємств, організацій, фірм різних організаційно-правових форм. При цьому зовнішні умови функціонування підприємств – це сукупність економічних, політико-правових, соціокультурних та інших факторів, що впливають на дії підприємств і результати їх діяльності.

Таким чином, включення в поняття «інфраструктура» структур, що не відносяться до підприємництва, дає більш глибокий зміст інфраструктурі бізнесу. На нашу думку, під інфраструктурою підприємництва доцільно розуміти сукупність організацій і зв'язків між ними, які в ході здійснення бізнесу повинні сприяти йому і регулювати процес підприємницької діяльності в бік його розвитку.

Так як галузі інфраструктури виробляють нематеріальну продукцію, а послуги, їх можна представити наступними блоками:

- виробнича інфраструктура – комплекс галузей, що забезпечують умови здійснення процесів матеріального виробництва (транспорт, складське обслуговування, оптова торгівля, енергозабезпечення та ін;
- соціальна інфраструктура – соціальні галузі, що пов'язані з відтворенням робочої сили (охорона здоров'я, житлово-комунальне господарство, сфера громадського харчування, пасажирський транспорт, роздрібна торгівля тощо);
- інституційна інфраструктура – сукупність установ і сфер діяльності, що здійснюють найбільш оптимальні макроекономічні пропорції розвитку національної економіки (державний апарат економічного регулювання, кредитно-фінансова сфера);
- екологічна інфраструктура – сукупність сфер діяльності та об'єктів державного та регіонального рівня, що забезпечують екологічну рівновагу, охорону навколишнього середовища від негативного впливу діяльності людини (органи контролю за станом інженерних споруд і проведенням заходів з охорони навколишнього середовища);
- інформаційна інфраструктура – сукупність організацій та установ, матеріально-технічних засобів, покликані забезпечити збір, зберігання, обробку інформації і представлення інформаційних та консультаційних послуг підприємцям.

Особливе місце займає інфраструктура підтримки підприємництва (рис. 1).

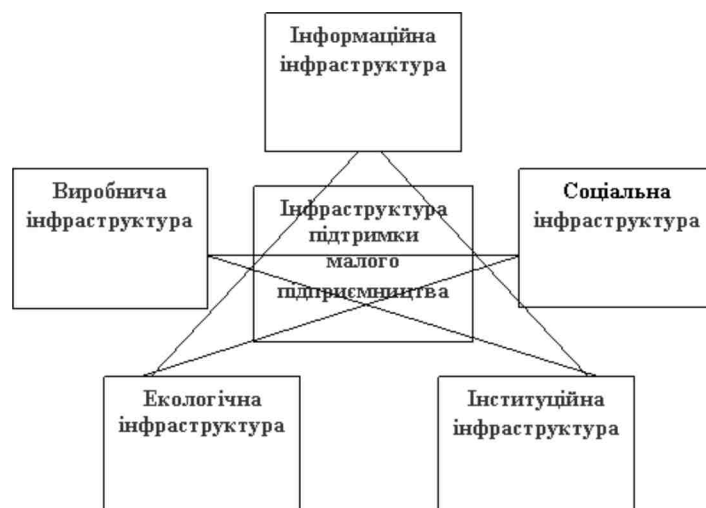

Рис. 1. Інфраструктура підтримки підприємництва

В інфраструктурі підтримки підприємництва можна виділити, державну, регіональну та місцеву. Їх відмінності обумовлені особливостями регіонального і місцевого законодавства, які вносять певну специфіку в умови функціонування і розвитку підприємництва на своїй території, а також відмінностями між різними рівнями регіональної ринкової інфраструктури: складом, кількістю та масштабом організацій, установ і матеріально-технічних засобів.

Розглянуті вище складові інфраструктури підприємництва мають відношення до всіх організаційно-правових форм підприємств і підприємницької діяльності – великим, середнім і малим. В цілях нашого дослідження акцент робиться на інфраструктурі, що орієнтована, перш за все, на підтримку малого та середнього бізнесу.

На нашу думку, інфраструктура підтримки малого підприємництва – це сукупність державних, громадських, комерційних організацій, діяльність яких спрямована на регулювання та розвиток діяльності малих підприємств у відповідності зі стратегією підтримки підприємництва, що прийнята на даній території.

Метою формування інфраструктури малого підприємництва є створення сприятливих умов для його розвитку шляхом забезпечення комплексної та адресної підтримки малих підприємств в різних напрямках на підставі регіональної стратегії розвитку підприємництва.

Інфраструктурою вирішуються наступні завдання: правова, адміністративна, громадська, інформаційна, рекламна, кредитно-фінансова, виробничо-технічна, маркетингова, консалтингова підтримка; підготовка та перепідготовка кадрів, створення умов для високотехнологічних бізнесів [6, с. 193].

Існуюча інфраструктура підтримки малого підприємництва представлена на рис. 2.

Існує безліч причин застійних явищ у розвитку сільських територій. Одна з них полягає в тому, що рішення задачі наповнення споживчого сектора економіки

відповідними товарами і послугами за допомогою розвитку альтернативного приватного сектора економіки (кооперативів, індивідуального підприємництва, інших організаційно-правових форм малого та середнього бізнесу) не супроводжується розгортанням відповідного завдання - підтримки інфраструктури підприємництва на селі.

Рис. 2. Інституційний механізм підтримки малого підприємництва

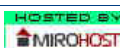
Особливо слабо вивчені проблеми формування інфраструктури підтримки агробізнесу з метою сталого розвитку сільських територій. За роки проведення реформ в Україні розроблено багато різних моделей інфраструктури науково-технічного та інноваційного розвитку. На початкових етапах ринкових реформ процес створення інфраструктури підтримки малого та середнього бізнесу здійснювався переважно іноземними фондами та організаціями, працівники яких слабо орієнтувалися в особливостях українського ділового середовища, що призвело до неефективного використання коштів цих фондів, а згодом і до згорання їх діяльності. Накопичуючи досвід ведення бізнесу, підприємці створювали асоціації, спілки для підтримки малого та середнього бізнесу, поступово формувалася інфраструктура підтримки, хоча і з запізненням. Спочатку ця інфраструктура відображала інтереси торгово-посередницького бізнесу, а з 1992 р. починається системне втручання адміністрації в процес формування інфраструктури підтримки малого та середнього бізнесу в регіонах, особливо на сільських територіях [1, с. 76]. Був створений Фонд підтримки малого підприємництва, а також центри підтримки малого підприємництва в декількох областях. Цього явно недостатньо.

Висновки. Таким чином, наявність в регіоні комплексу організацій підтримки підприємництва, в тому числі малого є необхідною, але ще недостатнім фактором забезпечення наступального характеру системи підтримки малого бізнесу. Ці організації інфраструктури сьогодні розкидані по регіону, діють розрізнено, інформація про них проникає до споживача слабо, перелік послуг обмежений. Для більшої ефективності підтримки малого бізнесу повинна бути забезпечена концентрація послуг в одному місці за напрямками розвитку: виробництво сільгоспсировини, його переробка, промисловість, будівництво. Таку концентрацію послуг інфраструктурної підтримки сьогодні доцільно створюють в зонах концентрації інтелектуальних сил, якими є університети, академії та інститути.

Література

1. Барановський О. Державна підтримка малого бізнесу: світовий досвід і Україна // Економіка України. – 1993. – № 6. – С. 74–79.
2. Білоус Г. М. Мале підприємництво – стан розвитку, необхідність змін та послідовність рішень / Г. М. Білоус, В. О. Демідіон, С. А. Романюк // Фінансова консультація. – 2000. – № 49–52. – С. 6–11.
3. Бутенко А. І. Проблеми розвитку підприємництва в інформаційному секторі економіки та напрямки підвищення ефективності його державного регулювання / А. І. Бутенко, І. М. Сараєва, Н. І. Носова ; НАН України; Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень. – Одеса : Фенікс, 2005. – 117 с.
4. Гнатцов О. Г. Малий і середній бізнес в Україні: від стратегії зростання до стратегії розвитку [Електронний ресурс] / О. Г. Гнатцов. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/Table/Jalilo19/>.
5. Голов О.Г. Механізми державної фінансово-кредитної підтримки розвитку малого підприємництва [Електронний ресурс] / О.Г. Голов. – Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua>.
6. Гусарова В.Г. Зусилля держави на створенні умов для розвитку інфраструктури підтримки малого підприємництва / В.Г. Гусарова // Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин: міжнар. наук.-практ. конф. (м. Умань 19-20 трав. 2011 р.) – Умань: Черкаська обласна друкарня, 2011. – С. 191-193.
7. Лазур П. Ю. Державне регулювання малого і середнього підприємництва / П. Ю. Лазур. – Л. : Новий Світ, 2006. – 400 с.
8. Майстро С. В. Обґрунтування напрямків державного регулювання розвитку сільських територій / С. В. Майстро // Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. праць Одеського регіонального інституту державного управління. Вип. 4 (36). – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2008. – С. 60–67.

Стаття надійшла до редакції 17.11.2011р.

ТОВ "ДКС Центр"